

SLOVENSKÁ LITERATÚRA V PREKLADE (2014 – 2019)

Ivana Staviarska

Ivana Staviarska vyštudovala slovenský a anglický jazyk na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Počas štúdia sa spočiatku viac zameriavala na slovenskú literatúru, translatológiu sa naplno venovala až v magisterskom stupni štúdia, a to najmä problematike prekladu humoru. V diplomovej práci skúmala slovenskú literatúru v preklade a recepciu súčasných slovenských autorov/autoriek v inonárodných kontextoch. V budúcnosti by sa chcela venovať najmä knižnému prekladu.

ÚVOD

V súčasnom globalizovanom svete, ktorý môžeme bez akýchkoľvek výčítiek označiť za akúsi „velkú dedinu“, je viac než nutné prezentovať našu literárnu produkciu aj v zahraničí, a to okrem iného aj pre rastúcu migráciu, s ktorou ruka v ruke kráča aj multikulturalizmus. Platforma *Literature Across Frontiers* (Literatúra naprieč hranicami) v jednej zo štatistík uvádza, že podiel cudzojazyčných prekladov do angličtiny každoročne osciluje len okolo 3 % (1990 – 2015), čo sa výrazne líši od importu v iných krajinách. *Európska rada asociácií umeleckých prekladateľov* (CEATL) zas uvádza, že export z angličtiny je naopak enormný a to najmä v menších krajinách, kde môže dosiahnuť až 80 % z celkového počtu prekladov. CEATL to dokonca uvádza ako jeden z problémov medzi prekladom a kultúrnou diverzitou, ktorá je v súčasnosti dôležitou témou európskej kultúrnej politiky. J. Lambert (In: Gromová, 2007) skepticky tvrdí, že čím viac spoločnosť importuje prekladové texty a nevyváži export, tým viac sa môže stať závislou od jedného zdroja. Cieľom nášho výskumu je zmapovať preklad slovenskej literatúry v nadväznosti na výskum Ludmily Adamovej (Pánisovej) v monografii *Slovenská literatúra v anglickom preklade – história a súčasnosť* (2014). E. Adamová prináša všeobecnú komparatívnu analýzu dvoch období slovenskej literatúry v preklade:

1945 – 1966 a 1996 – 2013. Predmetom nášho výskumu je kvantitatívna analýza prekladov slovenskej literatúry za obdobie 2014 – 2019 vydaných s podporou grantového systému SLOLIA, ktorý funguje pod záštitou Literárneho informačného centra. SLOLIA je najdôležitejším ukazovateľom stavu slovenskej literatúry v preklade a hoci existujú aj diela vydané bez tohto druhu dotácie, ich počet podľa dostupných údajov neprevyšuje aktivitu SLOLIE.

1 SÚČASNÝ STAV PROBLEMATIKY

Pred rokom 1989 sa preklad slovenskej literatúry pestoval v medziach ideológie – neraz sa prekladali autori, ktorí sympatizovali s vtedajším režimom (P. Jilemnický, F. Král), a výnimky boli len ojedinelé (J. Blažková). Napriek tomu, že malá vybraná časť diel bola preložená zo slovenčiny do cudzieho jazyka, celkovo sa tejto problematike v translatológii nevenovala výrazná pozornosť, akoby tento segment prekladu ani neexistoval. Svetlo do tohto obdobia a zároveň aj viac-menej súčasnú reflexiu slovenskej literatúry v preklade prináša E. Adamová v monografii s názvom *Slovenská literatúra v anglickom preklade – história a súčasnosť (1832 – 2013)* (2014), ktorej základom je komparatívna analýza stavu v oblasti prekladu slovenskej literatúry do cudzích jazykov v rozmedzí rokov 1945 – 1966 a 1996 – 2013 (diela vydané s podporou komisie SLOLIA) a následný výskum prekladov do angličtiny a mapovanie recepcie v anglofónnych krajinách. Špecifické roky prvého skúmaného obdobia súvisia s jediným pokusom o knižné zmapovanie cudzojazyčných prekladov slovenských autorov od Libora Kněžeka *Slovenská literatúra v prekladoch 1945 – 1966* (1970). Adamovej monografia je nasýtená faktami, prináša obraz o tom, ako sa slovenská literatúra dostávala aj za hranice nášho kultúrneho kontextu a otvára ďalšie možnosti výskumu slovenskej literatúry v preklade, ktorému sa venuje iba niekoľko čiastkových štúdií.

Sme presvedčení, že dôležitým problémom, ktorý sa objavuje pri preklade slovenskej literatúry do cudzích jazykov, je nedostatočné pokrytie tohto fenoménu (MJ → CJ) v príprave študentov OPT. Podľa výskumu R. Lička 25 % respondentov uviedlo, že prekladu do angličtiny bola na seminároch venovaná minimálna pozornosť a ide skôr o okrajovú záležitosť, 45 % respondentov odpovedalo, že hoci na seminároch do angličtiny prekladali, vymedzený rozsah hodín rozhodne nie je postačujúci a iba 25 % respondentov bolo spokojných s výučbou prekladu z materinského jazyka do anglického (2017, s. 44). Vychádza z toho, že väčšina respondentov (70 %) nebola spokojná s pokrytím prekladu do angličtiny v rámci vyučovania na univerzite, aj keď treba podotknúť, že odpovede respondentov sa môžu líšiť podľa univerzity. Študenti si tak len čiastočne dokážu osvojiť

túto kompetenciu, hoci v praxi (agentúry, živnosť, korporáty) sa často stretávajú práve s dopytom po preklade zo slovenčiny do cudzieho jazyka, a to v rámci odborného prekladu¹. Tento smer prekladu je, samozrejme, omnoho náročnejší, no aj tak pokladáme obojsmerné zvládnutie prekladu v kontexte prípravy budúcich prekladateľov za kľúčové. Podobne to vidia aj translatologičky Daniela Müglová a Edita Gromová, ktoré taktiež vyučujú budúcich prekladateľov a tlmočníkov na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, a v publikácii *Didaktika prekladu a tlmočenia na Slovensku* (2018) naznačujú možné cesty, ktorými sa môže štúdium OPT uberať, a tak sa ešte viac priblížiť praxi: „V prekladových a tlmočnických predmetoch je nevyhnutné posilniť zložku transferu z materinského jazyka do cudzieho jazyka, pretože špecifikum nášho trhového prostredia si tento translačný smer vyžaduje (súvisí to s problémom slovenčiny ako menej rozšíreného jazyka, a teda v zahraničí málo vyučovaného jazyka)“ (Djovčoš, Šveda a kol., 2018, s. 44).

Významnú úlohu v spojitosti s prekladom slovenskej literatúry zohrávajú inštitúcie (kultúrne inštitúty, veľvyslanectvá, lektoráty), ktoré sa zároveň nie vždy za vynikajúcich podmienok snažia aj o propagáciu slovenskej literatúry v zahraničí. Najpovolanejšou inštitúciou spomedzi všetkých je *Literárne informačné centrum* (LIC), ktoré zohráva významnú úlohu pri podpore a propagácii prekladov slovenskej literatúry do cudzích jazykov, a to najmä prostredníctvom grantového systému SLOLIA.

2 VÝSKUMNÁ VZORKA A VÝSKUMNÉ OTÁZKY

Základný súbor tvorí 387 diel, ktoré sme vyexcerpovali prevažne z výročných správ LIC uverejnených na oficiálnej stránke. Správy v časti *Dotácie na podporu vydávania slovenskej literatúry v zahraničí (KOMISIA SLOLIA)* podrobne uvádzajú zoznam slovenských prekladov do jednotlivých cudzích jazykov za daný rok spolu s vydavateľstvom, prekladateľom a výškou dotácie. Na základe mailovej komunikácie s pracovníčkou LIC sme dodatočne dostali internetový odkaz na databázu diel, ktorá obsahuje pôvodné diela a zároveň aj inojazyčné preklady diel slovenských autorov vydaných v zahraničí. Podľa rôznych kľúčov je teda možné vyhľadať diela (rok, prekladateľ, vydavateľstvo, jazyk originálu/prekladu, krajina, s podporou/bez podpory SLOLIA) a následne si zoznam diel podľa zvoleného kľúča exportovať ako tabuľku alebo dokument. Zdroje (databáza, správy), ktoré sme mali k dispozícii, však nekorešpondovali v celkovom počte prekladov za skúmané obdobie – viacero kníh uvedených v databáze nebolo uvedených vo výročných správach a naopak. Na základe toho sme kontrolovali jednotlivé tituly uvedené vo výročných správach s databázou, aby sme zistili, ktoré diela sú „na-

vyššie. Napokon sme prvotne zhromaždené počty z výročných správ (365 diel) navýšili o 22 diel.

Zároveň sa pri zbieraní údajov vyskytol aj špecifický typ diela – Alexandra Salmela: *27 čiže smrť robí umelca* (2011). Alexandra Salmela je slovenská autorka žijúca vo Fínsku, pričom originál tejto knihy je napísaný vo fínčine. V roku 2011 sa prekladu do slovenčiny zhostila Silvia Žilinská spolu so samotnou autorkou. V našom skúmanom období granty SLOLIA podporili aj preklad diela do poľštiny (2018), hindčiny (2018) a maďarčiny (2016). Tieto tri diela sme do výskumnej vzorky nezaradili, keďže predpokladáme, že nejde o pôvodné slovenské dielo (fínsky originál) napriek tomu, že autorka je pôvodom zo Slovenska.

Analyzovanú vzorku sme roztriedili do kategórií na základe jazyka, roku vydania a typu textu. V kategórii „typ textu“ sme rozlišovali medzi prózou, poéziou, antológiou a odbornou publikáciou. Aby sme predišli prílišnému kumulovaniu podkategórií, divadelné hry sme zaradili k próze a literárne časopisy prinášajúce výber z tvorby viacerých slovenských autorov k antológiám.

Keďže všetky čísla boli spracované ručne, môžu sa objaviť nepresnosti, tie by však nemali mať žiaden markantný vplyv na reprezentatívnosť či relevantnosť predloženého výskumu.

Výskumné otázky sú formulované na základe cieľov, ktoré sme uviedli v úvode práce, pričom v nich zohľadňujeme metodiku výskumu a výskumnú vzorku, s ktorou pracujeme:

- 1) *Ako sa za obdobie 2014 – 2019 zmenila situácia v súvislosti s prekladom slovenskej literatúry? Prekladá sa v priemere viac/menej/takmer rovnako než v období 1996 – 2013 (výskum E. Adamovej)? Aké sú implikácie týchto zistení? Badáme v uplynulom období nejaký trend?*
- 2) *Do ktorých jazykov sa slovenská literatúra prekladá najviac?*

3 KVANTITATÍVNA ANALÝZA

Táto podkapitola má primárne ilustračný charakter. Získané údaje roztriedené do kategórií porovnávame a dopĺňame ďalšími informáciami. Predstavujeme celkový počet prekladov v jednotlivých jazykoch v sledovanom období, jazyky, do ktorých sa najviac prekladá, celkový počet prekladov v každom skúmanom roku a rozdelenie prekladov podľa typu textu.

3.1 Slovenská literatúra v zahraničí

Tabuľka 1: Počet prekladov do jednotlivých jazykov (2014 – 2019)

JAZYK	počet prekladov
amharský	5
anglický	18
arabský	16
bieloruský	6
bulharský	17
český	51
čínsky	2
esperanto	1
fínsky	1
grécky	3
gruzínsky	1
hebrejský	1
hindský	9
holandský	2
chorvátsky	14
macedónsky	20
maďarský	54
nemecký	24
poľský	29
rumunský	5
ruský	10
slovinský	14
srbský	31
španielsky	8
taliany	7
turecký	2
ukrajinský	12
SPOLU	387

Tabuľka 2: Počet prekladov do jednotlivých jazykov (1996 – 2013) podľa E. Adamovej (2014)

JAZYK	počet prekladov
anglický	17
arabský	19
bulharský	44
český	67
čínsky	1
fínsky	3
francúzsky	9
gruzínsky	1
hebrejský	2
hindský	4
holandský	1
chorvátsky	11
litovský	2
lotyšský	1
macedónsky	9
maďarský	34
nemecký	31
nórsky	2
poľský	32
rumunský	17
ruský	16
slovinský	13
srbský	33
španielsky	11
švédsky	3
taliany	13
turecký	3
ukrajinský	9
SPOLU	410

Počet cieľových jazykov je až 28, ide teda o naozaj pestrú paletu, v ktorej nás zaujali jazyky ako amharčina, hindčina, hebrejčina, arabčina či čínština. Môžeme povedať, že preklad naozaj nie je limitovaný odlišnosťami dvoch kultúr a vytvorí pomyselný most aj medzi takými kultúrami, ktoré môžu byť hodnotovo na míle vzdialené. Prekvapilo nás však slabé zastúpenie španielčiny (8) a taliančiny (7), ktoré dokonca počtom predbehli arabčina (16) a hindčina (9). Prekladateľky z taliančiny Miroslava Vallová a Alessandra Mury zhodne tvrdia, že „*iba okrem niekoľkých jednotlivcov (zväčša profesionálne zainteresovaných jedincov), talianski čitatelia slovenskú literatúru vôbec nepoznajú*“ (In: Adamová, 2014, s. 24). Ako sa zdá, tento trend pokračuje, pričom obdobná situácia nastáva aj pri španielčine. Pri komparácii s obdobím 1996 – 2013 môžeme konštatovať, že slovenská literatúra sa v ostatných šiestich rokoch takmer nedostala do povedomia škandinávskych jazykov. Zatiaľ čo v predošlom období sa vyskytli tri škandinávské jazyky (hoci nie s ohromujúcim počtom prekladov) – nórčina (2), švédčina (3), fínčina (3) –, za posledných šesť rokov nastalo skôr hluché obdobie a štafetu prevzala len fínčina s jedným prekladom.

Treba však povedať, že sme sa zamerali výlučne na diela s podporou SLOLIA, a teda skutočný stav slovenskej literatúry v preklade sa môže líšiť, aj keď sme nepredpokladali, že pôjde o dramatické rozdiely. V snahe overiť túto skutočnosť sme si v databáze LIC vyfiltrovali počet prekladov do niekoľkých cudzích jazykov bez podpory SLOLIA za obdobie 2014 – 2019. Je však možné, že v databáze nemusia byť zaevidované úplne všetky diela vydané bez tejto podpory. Na základe dostupných údajov nás však výsledok veľmi neprekvapil, napr. do angličtiny bolo (bez podpory SLOLIA) preložených **5 diel**, do srbčiny **iba 2** a do poľštiny **ani jedno**. Faktom teda ostáva, že granty SLOLIA sú významnou inštanciou v šírení slovenskej literatúry v zahraničí.

Celkovo možno konštatovať, že napriek veľmi malému záujmu slovenskej translatológie o preklad našej literatúry do cudzích jazykov sa diela slovenských autorov v období 2014 – 2019 prekladali (387 diel), hoci v porovnaní s prekladmi, ktoré naša krajina každoročne importuje, je tento export nízky. Pre porovnanie našich údajov o exporte uvádzame údaje z diplomovej práce od Natálie Popovcovej *The Place Of Translations Of American Literature In Publishing Policy Of Slovak Publishing Houses After 1989* (2017) o importe z vybraných literatúr v rokoch 2014, 2015 a 2016:

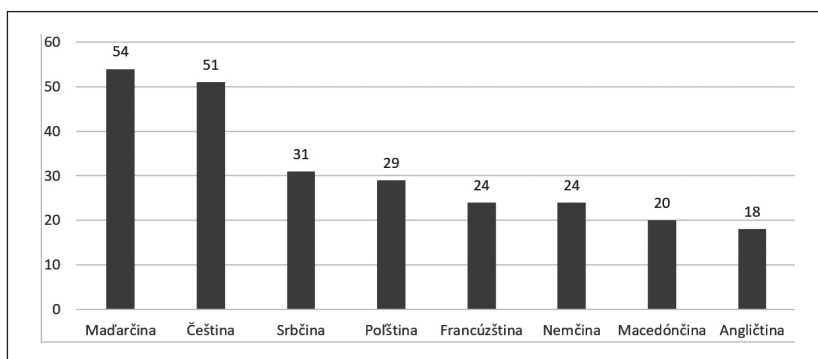
Tabuľka 3: Preklad z vybraných literatúr do slovenčiny (Popovcová, 2017)

	2014	2015	2016
anglická a americká literatúra ²	216	213	180
nemecká literatúra	17	24	17
francúzska literatúra	5	12	10
ruská literatúra	9	7	6
talianska literatúra	6	11	7
španielska literatúra	2	3	2
severská literatúra ³	32	34	17
SPOLU	287	304	239

JAZYK	2014	2015	2016
anglický	2	3	3
nemecký	4	2	2
francúzsky	1	1	0
ruský	1	1	3
taliansky	2	0	1
španielsky	3	0	0
severské jazyky	0	0	0
SPOLU	13	7	9

Na základe uvedených tabuliek badáme trend, že literatúra písaná po anglicky tvorí najväčšiu časť preložených diel na slovenskom knižnom trhu. Podľa N. Popovcovej, americká literatúra začala vystupovať do popredia po roku 1995, v čase, keď zaniklo posledné štátne vydavateľstvo. Odvtedy tvoril preklad z americkej literatúry polovicu celkovo vydaných prekladov na Slovensku a v tomto trende sa okrem roku 2006 nevyskytli anomálie (2017, s. 40). Práve vzorka jazykov, ktorú sme porovnávali s výskumom N. Popovcovej, jasne ukazuje, že ťažisko prekladu slovenskej literatúry sa nachádza na iných frontoch, nie práve v jazykoch uvedených v tabuľke č. 4.

3.2 Podiel prekladov podľa jazykov

Graf 1:

Jazyky, do ktorých sa SVK literatúra najviac prekladá (2014 – 2019)

Z jazykov V4 sa na popredných priečkach drží čeština, čo opäť vyvoláva otázku, či je nutné prekladať do lexikálne a regionálne príbuzného jazyka. Treba však povedať, že u našich susedov je preklad z cudzích jazykov do češtiny v rámci ktorejkoľvek trhovej oblasti podmienený zákonom o štátnom jazyku. Ten pripúšťa výlučne texty v štátnom jazyku (nevytyčuje „zrozumiteľný jazyk“), pričom sa to vzťahuje aj na vydávanie cudzojazyčných knižných titulov. Problematika čeština verzus slovenčina sa prenáša okrem literatúry aj do sféry filmov a seriálov, čo potom úzko súvisí aj s audiovizuálnym prekladom. Český divák celkovo nevidí zo slovenskej produkcie na obrazovkách nič v pôvodnom znení a knihy sa jednoducho preložia, čo značne znižuje kontakt so slovenčinou.

Diametrálne odlišná situácia však vládne na Slovensku, kde čeština vo viacerých oblastiach dominuje – stále je na pultoch kníhkupectiev množstvo kníh dostupných iba v češtine a zároveň filmy/seriály majú český dabing/české titulky. V súčasnosti je v knižnom priemysle už vopred prehratý boj urobiť slovenský preklad zahraničného knižného titulu, ak je už urobený preklad do češtiny. Potvrďuje to aj senior editor Ikaru, Michal Moško: „*Ak chce slovenský vydavateľ vidieť aké-také predaje z knihy, neostáva mu iné, iba priniesť titul na trh ešte predtým, ako bude dostupné české vydanie. To spôsobuje väčší tlak na vydavateľa a najmä prekladateľa, čo sa týka rýchlosti prekladu*“ (Moško, 2013). Podľa nášho zákona o štátnom jazyku (zákon č. 1/1996) je jednoducho český jazyk pre Slovákov zrozumiteľný. Alojz Keníž o tejto „anomálii zrozumiteľnosti“ hovorí: „*Dôsledky sú do očí i uší bijúce. Na jednej strane preferujeme češtinu, kde by sme mohli dať zarobiť slovenským prekladateľom a na druhej strane čeština negatívnym spôsobom*

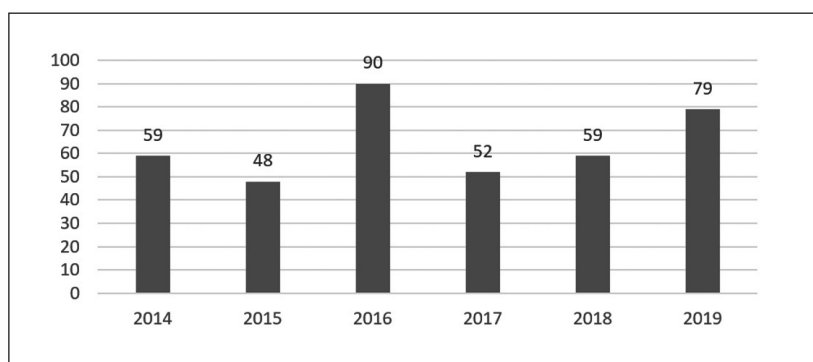
ovplyvňuje používanie slovenčiny, keďže sa nám často počuté cudzie jazykové prvky zdajú prirodzené a normálne“ (Keníž, 2014, s. 64).

V období 1996 – 2013 vyšlo 67 českých prekladov (Adamová, 2014), zatiaľ čo v našom výskume je to za šesť rokov už 51 prekladov, čo predznamenáva istý nárast, ak prihliadame aj na dĺžku skúmaných období. Podobná situácia nastáva aj pri porovnaní celkového počtu prekladov – v predchádzajúcom období (1996 – 2013) bolo celkovo vydaných 410 prekladov s podporou SLOLIA, v našom výskume ide o 387 prekladov za šesť rokov, čo opäť predznamenáva nárast.

V súvislosti s jazykmi je potrebné upozorniť na dva knižné veľtrhy v Budapešti (*Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál*, apríl 2016) a v Paríži (*Livre Paris*, marec 2019) spojené s čestným hosťovaním Slovenska na týchto knižných udalostiach. Pri príležitosti hosťovania dostalo Slovensko možnosť okrem propagácie slovenskej literatúry vydať preklady slovenských titulov do maďarčiny (37) a francúzštiny (19). Z toho vyplýva, že prvenstvo maďarčiny a francúzštiny v prvej osmičke najprekladanejších jazykov má svoje opodstatnenie. Po odrátaní diel preložených na základe účasti na veľtrhu sa nám situácia najprekladanejších jazykov mení. Prvenstvo by prevzala čeština (13 %), čo značí akýsi pokračujúci (z istej časti možno nechcený) trend, keďže prvenstva sa čeština ujala aj v predchádzajúcom období. Francúzština by sa presunula na posledné miesta rebríčka všetkých jazykov, keďže okrem kníh preložených najmä vďaka hosťovaniu na parížskom knižnom veľtrhu *Livre Paris* v roku 2019 sa preložilo iba päť diel. L. Adamová uvádza, že problémom pri preklade do francúzštiny, v ktorej sú naše preložené diela neznáme a počtom dosť obmedzené v porovnaní s inými stredoeurópskymi literatúrami, je absencia pilierových autorov etablovaných na francúzskom knižnom trhu. Autorka ďalej porovnáva túto situáciu s českou literatúrou, ktorá sa vyznačuje piliermi ako Hrabal, Kundera, Škvorecký či Havel (2014, s. 25). Podobný názor zastáva aj prekladateľka do angličtiny, Júlia Sherwood, ktorá hovorí, že „v porovnaní s Českou republikou nemáme vo všeobecnom povedomí anglojazyčných čitateľov na čom stavať. Česká literatúra má svojich veľikánov, každý vzdelanejší človek počul o Haškovi, Hrabalovi, Čapkovi, Kunderovi či Havlovi“ (SME, 17. 9. 2019, online). Júlia Sherwood zo svojich skúseností tiež tvrdí, že „anglofónny trh celkovo nie je otvorený voči prekladovej literatúre (celkovo tvorí len 3 percentá, hoci v tomto smere v posledných 2 – 3 rokoch nastal mierny pokrok a počet prekladových kníh sa už odhaduje až na 5 percent“ (Sherwood, 2020, mailová komunikácia). Plne sa stotožňujeme s týmito názormi a dodávame, že súčasná slovenská literatúra po roku 2000 kráča v „pluralite autorských poetík a existujúcich literárnych štruktúr, v ich heterogénnosti, fragmentárnosti, resp. v čiastkovosti a individualizovanosti jednotlivých iniciatív“ (Passia – Taranenková, 2014, s. 16), a stále čakáme na akési zlomové dielo, ktoré sa stane kánonom. Itamar Evan-Zohar (1979) v rámci teórie polysystému tvrdí, že „veľkí

literárni hráči“ (anglická, francúzska, americká literatúra) nepotrebujú preklad, lebo by mohol ohroziť centrum polysystému. V týchto literatúrach má preto preklad sekundárne postavenie, zatiaľ čo literatúra malého národa (bez ohľadu na dĺžku jeho existencie) má tendenciu prekladovej literatúre poskytovať primárne postavenie (ibid.). Slovensko sa nachádza v pozícii malého národa, a teda v literárnom systéme poskytuje primárne postavenie práve prekladu. Slovenské diela sa prekladajú aj do srbčiny (8 %), ktorá zastáva tretie miesto. Táto skutočnosť je spôsobená najmä tým, že v Srbsku stále žije silná slovenská komunita, ktorá sa presadzuje aj v oblasti prekladu slovenských diel do srbčiny.

3.3 Podiel prekladov jednotlivovo po rokoch

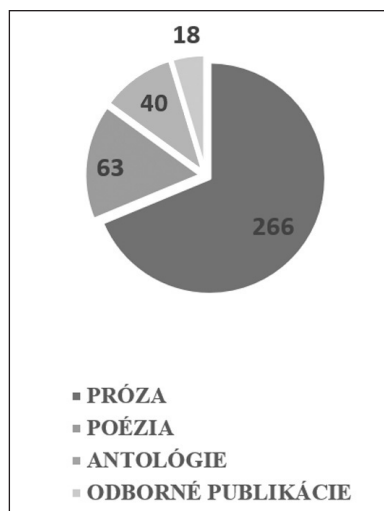

Graf 2:

Celkový počet prekladov v jednotlivých rokoch (2014 – 2019)

Pokiaľ ide o celkový počet vydaných prekladov v jednotlivých rokoch, zistili sme, že najviac prekladov bolo vydaných rokoch 2016 a 2019, čo je však výsledkom čestného hostovania na knižných veľtrhoch v Budapešti a Paríži. Ak by sme na to pozerali bez účasti na veľtrhoch, v roku 2016 by bolo vydaných 53 prekladov a v roku 2019 by to bolo 60 prekladov. Môžeme teda konštatovať, že tak veľtrhy, ako aj účasť na mnohých iných zahraničných podujatiach nám celkom výrazne navyšujú počet preložených diel. Odhliadnuc od týchto udalostí sa skúmané obdobie drží v rozmedzí 50 – 60 prekladov ročne.

3.4 Podiel prekladov podľa typu textu

Graf 3:
Celkový počet vydaných prekladov podľa typu textu (2014 – 2019)

Tabuľka 5: Najprekladanejší slovenskí autori (2014 – 2019)

AUTOR	počet prekladov
P. Vilikovský	14
J. Beňová	11
M. Kompaníková	11
P. Rankov	11
Balla	10
U. Kovalyk	8
P. Krištúfek	8
M. Krajňak	8
I. Dobrakovová	7
J. Juráňová	7

V preklade slovenskej literatúry dominuje najmä próza (69 %) čo pre nás nie je prekvapivým zistením. Vo všeobecnosti sa próza teší väčšej obľube u čitateľov, pričom zahraniční vydavatelia sa orientujú najmä podľa čitateľských preferencií, aby preložené dielo, na ktoré vynaložili nemalé finančné prostriedky, neostalo len tak stáť na pulkoch kníhkupectiev. Myslíme si však, že 63 preložených básnických zbierok určite nie je málo.

Zaujímavosťou je až 40 preložených antológií (v kategórii aj s literárnymi časopismi) – svedčí to o istom kompromise v preklade slovenskej literatúry. Hoci sa autorom nedostane preklad celej knihy, môže byť uverejnená poviedka/novela/báseň spolu s inými autormi, čo tiež vytvára priestor na recepciu, ktorá, ak je pozitívna, môže byť impulzom aj na vydanie celej knihy konkrétneho autora. Pozitívom tohto formátu je aj zoskupovanie autorov podobných poetík, ženských autoriek či autorov, ktorí majú podľa istého kľúča k sebe blízko. V tomto prípade pôsobia antológie aj ako malé „bibliografie“ a zahraniční čitatelia vedia ihneď siahnuť po viacerých autoroch zastupujúcich poetiku/žáner či iný znak, ktorý čitateľa zaujíma. Atribúty antológie sú naozaj výnimočné, ponúkajú množstvo pozitív, problémom však stále ostáva ich malá publicita v rámci čitateľskej obce a ešte menšiu ju majú, keď fungujú v preklade. Potvrdzujú to aj slová J. Sherwood: „Antológie sa možno predávajú aj menej ako diela jednotlivých autorov, ak nemajú

velkú publicitu, čo je v prípade slovenských antológií naozaj zriedkavosť. V kníhkupectvách – aspoň v Londýne – slovenské antológie sotva nájdete, aspoň ja sa nepamätám, že by som niektorú z novších antológií (*Dedalus Book of Slovak Literature* alebo náš *Into the Spotlight*) niekde zahliadla“ (2020, mailová komunikácia). V tabuľke č. 5 uvádzame najprekladanejších autorov za obdobie 2014 – 2019. Prvenstvo patrí Pavlovi Vilikovskému (14) zo staršej strednej generácie autorov s počtom 35 prekladov. V skladbe prvej desiatky autorov však môžeme vidieť aj zvýšený záujem o preklad ženských autoriek (43).

3.5 Propagácia a dotácie pre zahraničných vydavateľov (LIC)

Tabuľka 6: Propagácia prekladov slovenskej literatúry v zahraničí a ročná výška dotácií na podporu prekladu SVK literatúry⁴

	počet propagačných podujatí s účasťou SVK	ročná výška dotácií na preklad SVK literatúry
2014	32	141 027 €
2015	33	187 471 €
2016	27	119 491 €
2017	37	153 455 €
2018	26	175 818 €
2019	19	178 610 €

Posledná tabuľka analýzy v číslach ilustruje podujatia venované propagácii slovenskej literatúry v zahraničí a celkové náklady, ktoré poskytuje LIC každý rok na preklad slovenskej literatúry. Počtom podujatí chceme najmä demonštrovať, že vzhľadom na počet prekladov za jednotlivé roky (pozri graf 3) veľmi aktívne propagujeme slovenskú literatúru v zahraničí, a to nie len v susedných štátoch (napr. aj Káhira, Monterrey, Vilnius). Výšku dotácie v jednotlivých rokoch uvádzame najmä s dôrazom na problémy, s ktorými sa v rámci podpory stretáva aj samotné LIC. Finančná podpora určená práve na preklad nie je dostačujúca, čo LIC aj samo uvádza vo svojich výročných správach: „*Treba pripomenúť, že pridelené finančné prostriedky na Komisiu SLOLIA nie sú postačujúce, lebo záujem o vydávanie diel slovenských autorov v prekladoch v zahraničí sústavne narastá. Bolo by veľmi potrebné navýšiť finančné prostriedky na podporu vydávania prekladov, keďže ide o jeden z najúčinnějších spôsobov šírenia slovenskej literatúry v zahraničí*“ (Výročná správa LIC 2018, s. 42). LIC sa teda mnohokrát dostáva do

patovej situácie a nie je schopné vyplatiť všetky záväzky, ktoré má v danom roku voči zahraničným vydavateľom. Dlh si prenáša do ďalšieho roka, čím uberá z rozpočtu a zároveň nespĺňa základné kritériá štandardnej spolupráce so zahraničným vydavateľom, ktorý má dotáciu dostať do mesiaca, odkedy Komisia SLOLIA obdrží dohodnuté výťažky.

4 ZÁVERY

Kvantitatívna analýza priniesla odpovede na niektoré z výskumných otázok:

- 1) *Ako sa za obdobie 2014 – 2019 zmenila situácia v súvislosti s prekladom slovenskej literatúry? Prekladá sa v priemere viac/menej/takmer rovnako než v období 1996 – 2013 (výskum L. Adamovej)? Aké sú implikácie týchto zistení? Badáme v uplynulom období nejaký trend?*

V porovnaní s výskumom L. Adamovej sa počet vydaných prekladov už za šesť rokov takmer vyrovnal ich počtu v období 1996 – 2013.

Tabuľka 7: Porovnanie s výskumom L. Adamovej (2014)

1996 – 2013	17 rokov	410 prekladov	29 jazykov
2014 – 2019	6 rokov	387 prekladov	28 jazykov

Hoci sa slovenskej literatúre v preklade stále nevenuje zvláštna pozornosť a spomína sa iba okrajovo, na základe štatistického výskumu konštatujeme, že slovenská literatúra je živým organizmom, ktorý sa pohybuje aj mimo Slovenska a určite nestojí len zapadnutá prachom na veľvyslanectvách. Každoročne o tom svedčí okolo 30 podujatí (nielen na veľvyslanectvách), na ktorých máme možnosť propagovať preklady slovenskej literatúry. Počet vydaných prekladov s podporou SLOLIA sa už za šesť rokov temer vyrovnal ich počtu v období 1996 – 2013, ktoré bolo zahrnuté vo výskume L. Adamovej. Rokmi sa teda postupne posúvame k vyšším číslam, aj keď stále je u nás priepastný rozdiel medzi importom a exportom v rámci prekladu, keďže ako literatúra malého národa máme tendenciu ponúkať primárne postavenie prekladom z cudzích jazykov (teória polysystému).

- 2) *Do ktorých jazykov sa slovenská literatúra prekladá najviac?*

Prvú päťku jazykov, do ktorých sa slovenská literatúra najviac prekladá, tvorí maďarčina, čeština, srbčina, poľština a francúzština (graf č. 2).

Slovenská literatúra sa v našom skúmanom období prekladala do 28 jazykov, čo hodnotíme veľmi pozitívne, keďže dobre zastúpené sú aj vzdialené jazyky

(arabčina, hindčina) a niekedy prekonávajú aj geograficky bližšie jazyky. K jazykom, do ktorých sa najviac prekladá, zaraďujeme medzi inými aj maďarčinu a francúzštinu, ktoré však posilnilo čestné hostovanie Slovenska na knižných veľtrhoch. Odhliadnuc od toho by bola na prvom mieste čeština, ktorá pokračuje v trende predchádzajúceho obdobia a zároveň otvára mnohé diskusie na tému česko-slovenskej komunikácie a štátneho jazyka, ktorý je v oboch krajinách definovaný odlišne.

V záveroch chceme ešte podotknúť, že najviac sa prekladá próza, pričom za veľký, no stále nedocenený a nedostatočne propagovaný prínos v šírení slovenskej literatúry v zahraničí považujeme aj preklad antológií. Najprekladanejším autorom bol Pavel Vilikovský, pričom badať aj zvýšený záujem o ženské autorky, ktoré „*vnášajú do slovenskej literatúry nielen nový špecifický pohľad, ale občas aj úplne nové témy (napríklad dnes aktuálna téma života Slovákov a Sloveniek mimo Slovenska)*“ (Darovec, 2016). Na základe počtu podujatí propagujúcich preklady slovenských diel (v réžii LIC) nemôžeme povedať, že preklady končia na veľvyslanectvách a nedochádza k ich recepcii v cieľovej kultúre. Podľa B. Németh z LIC je skôr problémom, keď knihy ostanú zapadnuté prachom na policiach zahraničných vydavateľstiev v prípade, že s knihami nepracujú, nepropagujú ich a nesnažia sa ich predať. Práve preto je LIC partnerom zahraničného vydavateľa v propagácii prekladov našej literatúry, finančne podporuje zahraničné cesty autorov, čítačky a iné podujatia spojené s prezentáciou nových prekladov. Z nášho pohľadu, ak je toto partnerstvo dobre nastavené, ešte viac sa otvára cesta k recepcii konkrétnej knihy a zároveň je zahraničný vydavateľ motivovaný, keď vidí, ako aj Slovensko participuje na zviditeľňovaní prekladu.

POZNÁMKY

- 1 Podľa výskumu R. Lička, 87,4 % respondentov nikdy neprekladalo umelecký text zo slovenčiny do angličtiny. (2014, s. 46)
- 2 N. Popovcová vo svojom výskume osobitne uvádza počet prekladov z anglickej a americkej literatúry. V našom výskume pracujeme s jazykmi, a preto uvádzame súčet prekladov z uvedených literatúr.
- 3 Podľa N. Popovcovej tvorí skupinu severskej literatúry nórska, fínska a dánska.
- 4 Všetky údaje v tabuľke sú vybrané z jednotlivých výročných správ LIC. Ide teda o dotácie a podporu podujatí pod záštitou LIC.

LITERATÚRA

- ADAMOVIČ, E. 2014. *Slovenská literatúra v anglickom preklade – história a súčasnosť (1832 – 2013)*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa. 2014. 164 s.
- DAROVEC, P. 2016. *Súčasná slovenská literatúra je na okraji záujmu verejnosti*. TASR [online]. 2016. [cit. 2020-04-05]. Dostupné na: <<https://www.teraz.sk/knihy/p-darovec-nasa-sucasna-literatura/222782-clanok.html>>.
- DJOVČOŠ, M. – ŠVEDA, P. 2018. *Didaktika prekladu a tlmočenia na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2018. 243 s. ISBN 978-80-223-4469-2.
- EVAN-ZOHAR, I. 1979. Polysystem Theory. In: *Poetics Today*, vol. 1: 1 – 2. s. 278 – 310.
- GROMOVÁ, E. 2007. Teoretické myslenie o preklade v 80. až 90. rokoch 20. storočia. In: *Myslenie o preklade*. Bratislava: Kaligram, 2005, s. 40 – 55.
- KENÍŽ, A. 2014. Ako ďalej s prekladom v audiovizuálnych médiách? In: *Audiovizuálny preklad: výzvy a perspektívy* / E. Peréz (Janecová), E. Gromová (eds.). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta. 2014, s. 61 – 69. ISBN 978-80-558-0572-6.
- LIČKO, R. 2014. *Translation into English as a Foreign Language in Slovakia. A Slovak Survey*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. 110 s. ISBN 978-80-557-0764-8.
- MOŠKO, M. Vydávanie kníh je romantika aj tvrdý biznis. Metalopolis [online]. 2013. [cit. 2020-04-05]. Dostupné na: <<http://www.metalopolis.net/Articles/6812/MIROSLAV-MOSKO-Vydavanie-knih-je-romantika-aj-tvrdy-biznis/>>.
- PASSIA, R. – TARANENKOVÁ, I. 2014. *Hľadanie súčasnosti. Slovenská literatúra začiatku 21. storočia*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2014. 219 s.
- POPOVCOVÁ, N. 2017. *The Place of Translations of American Literature in Publishing Policy of Slovak Publishing Houses after 1989*, s. 36 – 37 [diplomová práca]. Banská Bystrica: UMB BB. 85 s.
- SHERWOOD, J. 2019. *Slovákovi chýba vlastný Čapek a Kafka. Angličania potom váhajú, či vydávať ich preklady*. SME [online]. 2019. [cit. 2020-04-05]. Dostupné na: <<https://kultura.sme.sk/c/22265596/anglicania-sa-slovenskej-literatury-stale-boja-problem-je-ze-nemame-svojho-capka.html>>.
- CEATL: <<https://www.ceatl.eu/current-situation/translation-statistics>>.
- Literature Across Frontiers: <https://www.lit-across-frontiers.org/wp-content/uploads/2013/03/Translation-Statistics-UK_2017-1.pdf>.
- <https://www.lit-across-frontiers.org/wp-content/uploads/2013/03/Translation-Statistics-Study_May2015.pdf>.
- Zákon o štátnom jazyku Slovenskej republiky: <<https://www.zakonypreludi.sk/zz/1995-270>>.
- Zákon o štátnom jazyku Českej republiky: <<http://www.narodnisjednoceni.cz/images/obr/zakon.pdf>>.

RESUMÉ

With the use of quantitative methods, the paper analyses translations of original Slovak literature for the period 2014-2019 published with the financial support of the grant system SLOLIA. The results were compared with the research of Ludmila Adamová (2014), who analysed the publications from 1996-2013, and with the situation in the translation of Czech literature. For six years, the number of translated works has almost become equal with the number for the period 1996-2013 (410 translations). During the period under study, most of the works were translated into Hungarian, Czech, Serbian, Polish and French. The export in Slovakia is remarkably similar to the export of Czech market.

◆◆◆

Mgr. Ivana Staviarska
Višňová 132/14
083 01 Sabinov
ivana.staviarska@gmail.com